

Odpověď F. X. Šalda

(E*forum, 22. 02. 2017)

Rozhovor s F. X. Šaldou o jeho stycích s T. G. Masarykem (Literární noviny 4, 1930, č. 5, 6. 3., s. 1-2), podepsaný šifrou -jh-, připravil básník, literární kritik a publicista **Josef Hora** (1891-1945), jenž v letech 1930-32 spoluredigoval nakladatelský čtrnáctideník Literární noviny (s podtitulem Kulturní zpravodaj moderního člověka). Toto interview i Šaldovy další „masarykovské“ texty, jež se ve své době nestaly součástí Souboru díla F. X. Šaldy, zahrnuje dokončovaný svazek Kritických projevů 14 (Dodatky 1898-1937), který vydá IPSL. Šaldovo hodnocení T. G. Masaryka připomene rovněž připravovaný svazek řady Čtení - o TGM.

lm

Rozhovor s F. X. Šaldou o jeho stycích s T. G. Masarykem

Požádali jsme prof. dra F. X. Šaldu, aby nám laskavě pověděl několik slov o svých stycích s T. G. Masarykem. Zastihli jsme ho právě při práci na větší studii o prezidentovi pro Zápisník. Reprezentant české moderní literatury píše o reprezentantu českého filozofického realismu - bude to jeden z nejzajímavějších článků, jež se k prezidentovu jubileu objeví.

Jen tedy něco o vašich osobních stycích s profesorem Masarykem bychom prosili.

Stýkal jsem se s profesorem Masarykem nejvíce jako univerzitní posluchač. Poznal jsem ho v Karolinu, kde v místnostech nynější právnické fakulty přednášel „Praktickou filozofii na základě sociologickém“. Bylo to v zimním semestru 1886/7. Masarykovým kolegou a rivalem na univerzitě byl tehdy Josef Durdík. Jaký byl rozdíl mezi oběma? Durdík byl si stále vědom své elegance, přednášel krasořečnický, Masaryk klidně, věcně. Všechny své přednášky míval pod zorným úhlem přítomnosti. Byl vždycky aktuální. Nedlouho předtím podnikl sociologický rozbor Rukopisů a ve svých výkladech se jich dotýkal. V přednáškách dovolával se Masaryk stále krásné literatury, ruské i západní. Pamatuji se, že mluvil s oblibou o Alfredu de Musset. Měl vždycky plno. Když jsem přišel na univerzitu, měli asi stejně posluchačů, on i Durdík, po 5 letech ale zbylo Durdíkovi 5 posluchačů a Masaryk jich měl na 200. Tenkrát nebyli profesori jako dnes. Se studenty se profesor mimoškolky nestýkal. Akademický čtenářský spolek jmenoval kdysi W. W. Tomka čestným členem, ale když k němu přišli studenti s deputací, pustil je Tomek prý právě jen do předsíně. Masaryk se odlišoval od ostatních hned od počátku. Posluchačům v semináři říkal: „Pane kolego“, a zval

studenty na čaj k sobě do bytu. Zde se debatovalo, mluvíváno o časových problémech, i paní Masaryková se účastnila rozhovorů. Chodívali k němu pokrokáři s Ant. Hajnem, K. St. Sokolem, J. Pelclem, Antonínem Čížkem a jinými. Chodíval jsem do jeho bytu na Malé Straně i na Hradčanech, kde byla terasa s výhledem na Prahu. V jednom z těchto bytů jsou teď jeptišky – když se tam přistěhovaly, přeměnily Masarykovu pracovnu na kapli. Byla doba pokrokového hnutí, stýkali jsme se také u Pelcla na Vinohradech, kam někdy přišel za námi. Doprovázeli jsme Masaryka jednou i s Macharem a se Sovou. Pak došlo k roztržce mezi Masarykem a pokrokáři pro jeho knihu o Naší nynější krizi.

Psal jste o ní tehdy do „Rozhledů“, pane profesore?

Ano, psal jsem tam pro Masaryka. Jeho kniha mě opravdu vzrušila. Článek se dostal do listu jako podklad pro diskusi, dosti proškrtaný a s obtížemi. Radikální pokrokáři, hlavně Hajn, pak psali do „Rozhledů“ proti. Družili jsme se tenkrát se sociálními demokraty. Stýkal se s námi i Soukup, probojovávali jsme mandát Dědicovi, v době štvanic proti sociální demokracii, jsem také mluvil na schůzi, kde jsme se jich ujali. Když jsme vydali manifest Moderny a zvedla se bouře, zastal se nás Masaryk. Měl vždycky rád, když někdo podnikal revizi minulosti. Zdůrazňoval už v kampani o Hálka, jak je jí třeba. Když se jednou někdo ve společnosti zmínil, jak kriticky se vyjadřoval o českých poměrech dramatik Bozděch, řekl Masaryk: „To mám velkou radost, že už někdo byl nespokojen přede mnou.“ Měl proto také rád H. G. Schauera, jenž nějaký čas bydlel u Masaryků a kvůli němuž dostali výpověď z Vlčkovy vily „Osvěta“. Schauer totiž žil rád po bohémku. Přišel jednou v noci domů příliš hlučně a domácímu pánovi a majiteli Osvěty se to nelíbilo...

Také jste se stýkal se Schauerem, pane profesore?

Ovšem, chodívali jsme za ním do různých plzeňských pivnic – Schauer zásadně nesestupoval pod plzeňské – a když pak se rozstonal a zemřel „Na horách“ u České Třebové, jeli jsme mu z Prahy na pohřeb jen tři: dr. Antonín Štolc, redaktor Pachmayer a já. Nechali jsme ho vynést v rakvi na zahradu a tam ho fotografovat. Jeden z těch snímků si vzal mladý student J. Pichl, dnes senátor národně socialistický a syndik novinářský, – nedávno prý jej poslal prezidentovi. Ale odbočujeme. Po nějaké řeči Masarykově, když se proti němu štválo, jsme mu my studenti v Karolinu jednou demonstrativně tleskali. Děkan právnické fakulty, prof. Ott, vrazil do posluchárny s pedelem, zakázal nám projevy a vyslovil nám a snad i Masarykovi důtku. Bylo to, tuším, po jakémsi projevu Masarykově proti staročekům. Řekl jsem už, jak Durdík mluvil teatrálně, Masaryk naproti tomu měl klidný monotónní způsob přednesu, ale to nám právě imponovalo. Zůstával vždy klidný. V době hilsneriády byl jednou v posluchárně uvítán řevem poštvaných studentů, kteří na něho pokřikovali židovských zaprodanců. Řvali tak, že Masaryk nemohl přednášet, a jedním, kdo křičel nejvíce, byl mladý básník Otakar Theer. Masaryk ho chytil za kabát a řekl mu: „Přijďte ke mně do bytu, budem debatovat.“ Theer tam skutečně šel, Masaryk prý mu demonstroval na jakési loutce, jakémisi anatomickém fantomu, že nebyla spáchána na Anežce Hrušové vražda za účelem rituálním, ale Theer mně řekl, že ho Masaryk nepřesvědčil. Paní

Masaryková tehdy čekala na svého muže s drožkou a drožkář musil rychle prásknout do koně, aby ušli útoku. Ale Masaryk měl vždycky odvahu.

Řekl byste nám něco o literárních a politických názorech, jež tehdy profesor Masaryk za rozhovorů projevoval?

Tehdy v devadesátých letech počali chodit k Masarykovům, kde se vždy debatovalo při čaji, také mladí Chorvati s Radičem v čele, kteří byli vyloučeni ze záhřebské univerzity. Chodil s nimi k Masarykovi dnešní generální sekretář národní demokracie, Hlaváček. Slyšel jsem, že Masaryk na Chorvaty působí, jako když je polévá studenou vodou. On byl pro reálnou politiku, oni pro anarchii činu. Pamatuji se, že jsme spolu kdysi mluvili o Máchovi. Cenil ho velmi vysoko, – zdůrazňoval, že Mácha první položil u nás v Májí problém rozvrácené rodiny, líbila se mu básníková odvaha, že v oné době to řekl, že se dotkl problému zločinu, nesmrtelnosti duše a v Márince také poprvé proletářského prostředí. Pro to měl rád i Němcovou. Zato Vrchlického neměl Masaryk rád. „Říkají o něm, že je formalista, ale vždyť to není pravda, on nemá formy.“ Zdá se mi, že na můj tehdejší názor na Vrchlického měl právě Masaryk jistý vliv. Neruda měl rád, ale jednou řekl: „Mně se zdá, že ten Neruda je jen půlka češství.“ Soustavné estetiky ovšem Masaryk nepodal, ale není pravda, jak se říká, že byl proti formě. Otevřte si „O studiu děl básnických“, tam se Masaryk zastavuje nejvíc u studia výrazu a formy. Nezakrýval svých soudů, vždy se vyslovoval otevřeně, a to imponovalo. Na poezii vždy si cenil nejvíce bezprostřední kritiku života. Mluvil stále o Rusech, o Dostojevském. Postavy z jeho románu stále mu vystupovaly v paměti. Pro tu společenskou kritiku, po negativní stránce, měl také rád Machara, jehož velmi ráda četla i paní Masaryková, jež se jenom zarážela nad tím, že takový básník může být ateista, což vyslovovala po anglicku, takže to znělo jako „essayist“. Jednou mně řekl: „Machar negativně je dobrý; ale pozitivně?“ – a zavěsil za to slovo dlouhý, dlouhý otazník. Sova byl Masarykovi příliš senzitivní, kritizoval, tuším, jeho Realistické sloky v „Čase“ velmi chladně a zlomenou duši soukromě dosti nepříznivě. Otokar Březina se zdál Masarykovi příliš nádherný a – panteistický. Později se setkali v Jaroměřicích a Masaryk mně řekl, že Březina na něho udělal lepší dojem jako člověk než jako básník. Ani Mrštík se mu nelíbil, má prý „přepřákané barvy“. Masarykův obdiv k Dostojevskému a nechuť k Jungmannovi jsou známy. Masarykova nechuť ke katolicismu se přenesla i na katolickou modernu. Dával vždy přednost čistému ateismu před pouhými náladovými záchvaty náboženskosti. Proto neměl rád francouzskou literaturu, odvozoval ji celou od Voltaira. Ani Flauberta, ani Zolu, ani Goncourty nevyjímal, to vše je prý jen maskované voltairiánství. Ateismus francouzské literatury se mu jevil jenom pokračováním katolicismu, jakýsi katolicismus na ruby; v naturalismu neviděl pravé demokratičnosti, nýbrž také jakýsi aristokratismus na ruby. Zolu vůbec neměl rád, byl mu příliš hrubý. Zato hovořil se sympatií o literatuře anglické, ale byla to ovšem literatura viktoriánská, velmi cudně upjatá, až puritánská. Mnohokrát jsem si řekl: *Co by asi soudil o nynější literatuře anglické, která propadla skoro celá kultu sexuality a podvědomí a v níž přímo grosíruje freudismus?* Celkem: Jako literární kritik dovedl se často podívat na věc *po svém* – to se mně na něm nejvíc líbilo a tím, myslím, na mne i nejvíc působil. Vedl nás k samostatnému myšlení a soudu. Nebyl z těch, kteří

papouškují věci vyčtené, a neměl rád školské a papírové učenosti. Vlastní pozorování, vlastní zkušenost, to stále zdůrazňoval. To mně bylo na něm nejsympatičtější.

www.ipsl.cz